

Nr 18.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning angående ändrade regler beträffande placering av omyndigas penningmedel.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 92 i första kammaren av herr *Cassel m. fl.* och nr 127 i andra kammaren av herrar *Edström* och *Dickson*. I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, »att en utredning i syfte att utforma lämpliga regler angående placering av omyndigs penningmedel snarast igångsättes och att därvid särskilt 3, 4, 5 §§ i femtonde kapitlet föräldrabalken omarbetas».

I motiveringen ha motionärerna anfört bl. a. följande: Gällande regler om placering av omyndigas penningmedel förutsatte att medlen i allmänhet placerades i obligationer, inteckningar eller å bankräkning. Tillgång i aktier och andra värdepapper, som den omyndige ägde redan vid förmynderskapets tillkomst, borde i regel försäljas. Dessa bestämmelser hade tillkommit vid 1924 års riksdag. Med hänsyn till den utveckling, som ägt rum sedan dess, måste man fråga sig, huruvida reglerna numera motsvarade tidsläget. Reglerna hade vid sin tillkomst grundats på den förutsättningen, att ett fast penningvärde upprätthölls. Den risk man velat skydda den omyndige emot hade framför allt varit, att utfärdaren av obligation eller annan skuldförbindelse skulle råka i betalningssvårigheter. Genom penningvärdets fall under 1940-talet hade problemet om tryggheten för omyndigas tillgångar kommit i ett nytt läge. Sålunda torde realvärdet av ett penningkapital under detta decennium ha reducerats med inemot 40 procent. Helt motsatta tedde sig uppenbarligen förhållandena under en tid med lågkonjunktur och stigande penningvärde. Reglerna om placering av omyndigas medel syntes emellertid om möjligt böra vara så utformade, att den omyndige i görligaste mån skyddades vid båda dessa alternativ.

Beträffande vad motionärerna i övrigt anfört får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser.

Om förmyndares förvaltning av omyndigs egendom stadgas i 15 kap. föräldrabalken.

I 1 § utsäges, att förmyndaren är pliktig att tillse, att den omyndiges tillgångar äro anbragta sålunda att erforderlig trygghet finnes för deras bestånd och skälig avkastning erhålles.

Enligt 2 § skola lösören, som icke böra behållas till nytta för den omyndige, avyttras. Visst undantag härifrån är dock medgivet.

Aktier och andra värdepapper böra enligt 3 §, om de icke kunna med trygghet till den omyndiges fördel behållas, av förmyndaren försäljas, när det lämpligen kan ske. Fordringar, som icke kunna med trygghet förbli utestående, böra så snart ske kan indrivras.

I 4 § stadgas, att den omyndiges penningmedel skola göras räntebärande. För sådant ändamål äger förmyndaren inköpa obligationer eller förvärva fordran, som inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlåna medlen mot inteckning i fast egendom eller ock i myndlingens namn insätta dem hos postsparbanken eller sparbank eller för längre tid hos annan bank. Med bank avses i detta sammanhang jämväl centralkassa för jordbrukskredit. Närmare bestämmelser om de obligationer, som må inköpas, om beskaffenheten av den inteckningssäkerhet, varemot utlåning må ske, samt om de räkningar, å vilka insättning hos bank må äga rum, meddelas av Konungen.

Bestämmelser i sistnämnda ämnen finnas upptagna i en förordning av den 21 november 1924.

Utan särskilt samtycke av överförmyndaren äger förmyndaren enligt 1 § i denna förordning för omyndigs medel inköpa följande slag av obligationer, nämligen 1) obligationer, som utfärdats eller garanterats av staten; 2) obligationer, utfärdade eller garanterade av svensk kommun eller landsting, som till lånets upptagande eller garanterande erhållit Konungens tillstånd; 3) Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolets obligationer; 4) Sveriges allmänna hypoteksbanks, Konungarikets Sveriges stadshypotekskassas eller Svenska bostadskreditkassans obligationer; samt 5) obligationer, utfärdade av Stockholms inteckningsgarantiaktiebolag eller av aktiebolag, som driver lånerörelse i enlighet med bestämmelserna i lagen den 22 juni 1911.

Enligt 2 § må utlåning av omyndigs medel, utan överförmyndarens samtycke, äga rum allenast mot säkerhet av inteckning, inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet, i jordbruksfastighet eller ock i annan fastighet i stad, köping eller municipalsamhälle, varå finnes uppförd byggnad, huvudsakligen innehållande bostadslägenheter för uthyrning; dock skall, för att inteckning i fastighet av sistnämnda slag må belånas, inteckningen vara belägen jämväl inom det belopp, som täckes av brandförsäkring. Är inteckning meddelad i fast egendom, som består av jordbruksfastighet och annan fastighet, må hänsyn tagas allenast till det taxeringsvärde, som åsatts jordbruksfastigheten.

Omyndigs medel må vidare enligt 3 § insättas, förutom hos postsparbanken eller sparbank, å depositionsräkning hos annan bank, dock med sådant villkor i fråga om tiden, att hos banken högsta ränta enligt sådan räkning erhålles. Gottgöres samma ränta för medel, som innestå å annan räkning, må ock därå insättning ske.

I 5 § av nyssnämnda kapitel i föräldabalken stadgas att, om förmyndaren vill göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än i 4 § avses, eller om han vill använda dem till inköp av aktier eller därmed jäm-

förliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, han skall taga överförmyndarens samtycke därtill. Ej må sådant samtycke givas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

Historik.

De ovan återgivna bestämmelser i 15 kap. 1—5 §§ föräldrabalken ha med oförändrat innehåll dit överflyttats från lagen den 27 juni 1924 om förmyndarskap, där de hade sin plats i 8 kap. 1—5 §§.

Ur förarbetena till sistnämnda stadganden må återgivas följande.

Lagberedningen, på vars förslag bestämmelserna gå tillbaka, anförde vid 1 § bl. a. följande.

Såsom av — — — redogörelsen för främmande rätt framgår, åligger det förmyndaren enligt ett flertal rättssystem att vid placering av omyndigs medel i första hand anlita vissa av lagen såsom säkra angivna placeringsformer. Annan placeringsform må ej användas, utan att överordnad myndighet efter prövning i varje särskilt fall av den föreslagna placeringen därtill giver sitt samtycke. Härigenom inskräpes, att vid placering av omyndigs medel kravet på trygghet för den omyndige främst bör tillgodoses. Förmyndarens förvaltning bör vara konserverande. Riktigheten av denna uppfattning anser lagberedningen ovedersäglig. I fråga om förvaltning av omyndigs egendom måste hänsyn tagas därtill, att de omyndigas personliga förhållanden vanligen äro sådana, att egendomens bevarande framstår såsom ett långt viktigare intresse än avkastningens stegrande utöver vad som kan vinnas genom betryggande placering. Då fråga uppstår om placering av omyndigs medel, anvisar därför förslaget i första hand vissa såsom säkra ansedda placeringsformer. — — — Då emellertid åtskilliga andra kunna stå till buds, vilka erbjuda tillräcklig säkerhet, har beredningen ansett nödigt att medgiva annan placering, än den förslaget i första hand anvisar, men tillika föreskrivit, att överförmyndarens samtycke skall inhämtas därtill. Härigenom öppnas möjlighet för förmyndaren att, om en placering står honom till buds, varigenom högre avkastning av omyndigs medel kan vinnas än genom de av lagen anvisade placeringsformerna, anlita denna, om han för överförmyndaren kan visa, att placeringen erbjuder betryggande säkerhet.

De av beredningen föreslagna placeringsreglerna gälla endast penningmedel, som tillhöra eller tillfalla den omyndige. Någon förpliktelse för förmyndaren att realisera värdepapper eller andra tillgångar, som överlämnas till hans förvaltning, för placering av inflytande medel i sådan ordning, som avses i 4 §, finnes icke stadgad i förslaget. Förmyndaren är ej skyldig inhämta överförmyndarens samtycke, om han vill behålla befintliga tillgångar oförvandlade. — — —

Vid övervägande av frågan, om realisation av omyndigs tillgångar bör ske för övergång till annan placering, har förmyndaren att praktiskt bedöma, huruvida genom den befintliga placeringen kravet på erforderlig trygghet uppfylls samtidigt som skäligen avkastning vinnas, och han bör jämväl taga hänsyn därtill, att om avkastningen är alltför ringa, fara kan uppstå för att förmögenheten måste tillgripas till den omyndiges underhåll eller uppfostran, och att förmögenhetens bevarande därigenom kan äventyras. Förmyndaren har härvid att följa sitt eget omdöme om vad han anser överensstämma med den omyndiges välförstådda intresse.

Vid 3 § anförde *lagberedningen* bl. a.

Såsom vid 1 § framhållits, ankommer det på förmyndaren att avgöra, hurvida det kan anses överensstämma med den omyndiges intresse, att dennes förmögenhet bibehålles i det skick, vari förmyndaren mottagit densamma. Även om i förmögenheten ingå andra värdepapper än sådana, i vilka omyndigs medel må anbringas enligt 4 §, exempelvis aktier, äger förmyndaren behålla dem, om han anser det med trygghet till den omyndiges fördel kunna ske. I annat fall böra de avyttras, dock att lämplig tidpunkt här för bör såvitt möjligt avvaktas.

Departementschefen anförde på denna punkt bl. a. följande.

Beträffande 8 kap. 3 § första stycket hava två av lagrådets ledamöter hemställt om sådan ändring av det där upptagna stadgandet, att förmyndaren åläggas försälja omyndigs aktier och andra värdepapper, endast omständigheterna giva vid handen, att försäljning är för myndlingens trygghet erforderlig. I tveksamma fall borde således försäljning ej äga rum. Med åtskilliga bestämmelser i detta kap. har avsetts att inskräpa, att i fråga om placering av omyndigs medel kravet på trygghet för den omyndige främst bör tillgodoses. Omyndig tillhöriga penningmedel skola sålunda i första hand placeras i viss såsom betryggande angiven ordning. För avvikelse därifrån fordras samtycke av överförmyndaren. Förpliktelse för förmyndaren att realisera omyndigs tillgångar och övergå till av lagen anvisade placeringsformer har däremot ej stadgats. Men förmyndaren är skyldig att vid förmyndarskapets övertagande granska den placering av den omyndiges tillgångar, som då föreligger, och, om han finner placeringen icke kunna med trygghet och till den omyndiges fördel bibehållas, föranstalta om försäljning för övergång till mera betryggande placering. I tveksamma fall skall således enligt förslaget försäljning ske och placering äga rum i av lagen anvisad eller av överförmyndaren godkänd ordning. Det i 3 § första stycket upptagna stadgandet är ett uttryck för denna princip. Då jag anser riktigt att i fråga om placering av omyndigs medel trygghetskravet sålunda betonas, har jag icke funnit omarbetning av nämnda stadgande påkallad. Om i visst fall — på sätt i yttrandet jämväl framhållits — särskilda omständigheter föreligga som måste anses tala emot en eljest påkallad omplacering, böra dessa, även utan att i paragrafen erinran därom intages, kunna vinna beaktande, i den mån det får anses överensstämma med hänsynen till den omyndiges bästa.

Vid 4 § anförde *lagberedningen* bl. a.

Såsom betryggande former för placering av omyndigs medel anvisar 4 § inköp av obligationer, utlåning av medlen mot säkerhet av inteckning i fast egendom samt insättning hos postsparbanken, sparbank eller annan bank. Paragrafen upptager emellertid icke närmare bestämmelser om vilka obligationer förmyndaren skall äga inköpa, om beskaffenheten av den inteckningssäkerhet, varemot utlåningen må äga rum, och om de bankräkningar, som skola kunna anlitas av förmyndaren vid sådan insättning, utan hänvisar i dessa hänseenden till särskild, av Konungen utfärdad författning. Grunden härtill är främst, att de bestämmelser, som erfordras, måste anknyta direkt till bestående förhållanden inom vårt ekonomiska liv, och att förändringar därinom lätt kunna medföra behov av jämkning i dessa bestämmelser. I vissa hänseenden måste de ock göras så ingående, att deras upptagande i lagtexten skulle alltför mycket belasta denna.

Lagberedningens förslag upptog icke någon motsvarighet till sista punkten i 5 §. Beredningen anförde vid denna paragraf bl. a. följande.

I 4 § jämte den särskilda författning, som av Konungen i anslutning till nämnda paragraf utfärdas, angivas de former för placering av omyndigs medel mot ränta, som förmyndaren äger anlita utan särskilt tillstånd av överförmyndaren. Vill förmyndaren göra den omyndiges medel räntebärande i annan ordning eller vill han placera dem annorledes än mot ränta, skall han inhämta överförmyndarens samtycke. Bestämmelse härom har upptagits i 5 §.

Överförmyndarens samtycke erfordras således, om förmyndaren vill inköpa andra obligationer än dem, som upptagas i ovannämnda författning, eller om han vill utlåna den omyndiges medel utan särskild säkerhet eller mot annan säkerhet än inteckning i fast egendom eller mot säkerhet av in-teckning i fast egendom, som ej har det i förhållande till egendomens värde föreskrivna läget. Överförmyndarens samtycke erfordras likaledes, om förmyndaren vill inköpa aktier eller därmed jämförliga värdepapper, såsom banklotter eller andra andelsbevis, eller om han vill göra medlen fruktbärande i annan ordning, exempelvis genom inköp av en fastighet eller genom användning i en rörelse. — — —

Vid prövning av frågan, om tillstånd till en föreslagen placering skall givas eller icke, har överförmyndaren att följa principen i detta kap. 1 §. Han har att tillse, att genom den föreslagna placeringen skälig avkastning erhålles med tillgodoseende av säkerhetskravet. Vid fråga om tillstånd till aktieköp böra dessa synpunkter av överförmyndaren särskilt fasthållas. Överförmyndaren bör ej lämna sin medverkan till spekulationsaffärer för den omyndiges räkning. Emellertid bör en föreslagen placering ej bedömas isolerad. Det kan tänkas, att en placering, som ej i och för sig kan anses fördelaktig för den omyndige, är påkallad med hänsyn till förut gjorda placeringar. — — —

Då tillstånd sökes till inköp av aktier eller obligationer, utfärdade av aktiebolag, bör givetvis överförmyndaren förskaffa sig kännedom, bland annat, om gängse pris eller, när sådant ej finnes, om bolagets verksamhet och ställning. — — —

Inom riksdagen anförde *första lagutskottet* efter att ha avvisat vissa inom utskottet framställda ändringsförslag bl. a. följande.

Även om sålunda utskottet icke kunnat biträda de ändringsförslag, som inom utskottet framställdes, har utskottet dock funnit, att stadgandet i 5 § icke giver överförmyndaren tillräcklig ledning vid bedömandet av, huruvida samtycke bör givas eller förvägras, och har utskottet därför icke ansett sig kunna lämna stadgandet utan ändring. Enligt utskottets mening är be-träffande de omyndigas egendom säkerhetskravet av den stora betydelse, att detsamma i första rummet bör tillgodoses, även om därigenom den omyndige skulle få finna sig i ringare avkastning å sitt kapital, än som kunnat erhållas med en mindre säker placering. Med hänsyn härtill anser utskottet, att för det ojämförligt största antalet omyndiga de i 4 § angivna placeringsformerna böra vara de normala. — — — I fråga om aktier och därmed jämförliga värdepapper bör placering medgivas i än mindre utsträckning. Detta bör enligt utskottets mening förekomma huvudsakligast i sådana fall, där t. ex. fråga är, att ett företag, däri den omyndige har del, skall ombildas till aktiebolag, eller det gäller att genom nyteckning av aktier eller eljest tillvarataga den omyndiges intressen i ett företag, där han förut har del. Vid sidan härav ligger det i sakens natur, att

i fråga om omyndiga med större förmögenhet en placering i aktier kan äga rum i vidare utsträckning än nu är sagt, varvid emellertid alltid torde böra iakttagas, att en mera avsevärd del av förmögenheten dock alltid förblir placerad på det under alla förhållanden fullt betryggande sätt som avses i 4 §. Åt dessa synpunkter, vilka, enligt vad utskottet inhämtat, överensstämman med de grundsatser, som för närvarande tillämpas av Stockholms förmyndarkammare, har utskottet velat giva uttryck genom ett tillägg till paragrafen av innehåll, att samtycke, som i paragrafen avses, icke må givas av överförmyndaren, med mindre särskilda skäl därtill äro.

Vid 1940 års riksdag genomfördes omfattande ändringar i förmynderskapslagen m. fl. författningar i syfte att skärpa kontrollen över förmyndares förvaltning. Ändringarna gå tillbaka på ett av professorn Åke Holmbäck avgivet betänkande (jfr SOU 1939: 33).

I betänkandet, men däremot icke under det fortsatta lagstiftningsarbetet, berördes även frågan om de objekt, i vilka förmyndarmedel böra placeras. Efter att ha erinrat om gällande regler i ämnet anförde Holmbäck vidare bl. a. följande.

Den grundsats, å vilken dessa regler vila, är tydligen, att omyndiges medel äro bäst förvarade, om de anbringas i penningfordringar, oavsett om dessa fordringar förfalla till betalning kanske långt efter det den omyndige blir myndig, eller eventuellt aldrig kunna sägas upp från långivarens sida. Utgångspunkten är därvid, att kronans värde är relativt stabilt och att den omyndige alltid får ersättning för sina pengar, d. v. s. aldrig gör en penningförlust, om han blott får ränta på sina medel. Dessa förutsättningar bliva emellertid förändrade, om kronan icke längre är bunden vid guldet eller annat värde utan man har att röra sig med en fri valuta, som kan tillåtas sjunka på grund av allmänna överväganden av t. ex. handelspolitisk art — där den icke sjunker på grund av att man, under en tid av utomordentligt stora statsutgifter, icke kan balansera budgeten eller av annan orsak. De bliva ytterligare förändrade, om räntan icke är något så när stabil utan man rör sig med i hög grad skiftande räntesatser. Några siffror från den svenska obligationsmarknadens utveckling under de senaste årtiondena skola belysa dessa sistnämnda förhållanden.

1914 och 1916 emitterades två statslån med 5 % räntefot till en emissionskurs, som något växlade men kan sägas hava uppgått till 99 à 100 %. Köpkursen på dessa lån hade den 1 juli 1920 nedgått till 82³/₄ resp. 83 %. Den 11 oktober samma år hade köpkurserna gått ned till 73¹/₂ resp. 71 %.

Den myndling, vars tillgångar voro placerade i obligationer tillhörande dessa lån, förlorade 30 % av lånebeloppen, om vid sistnämnda tidpunkt obligationerna av en eller annan orsak måste förvandlas i pengar. Sedermera sjönko räntesatserna och i följd därav stego obligationslånen, men ännu i november 1921 utgjorde köpkursen blott ca 88 %. I maj 1922 voro de båda statslånen uppe i pari.

1894 utgavs ett 3 % svenskt statslån till en kurs av 89¹/₂ %. Den 25 november 1921 stod detta lån i en köpkurs av 58¹/₂ % och den 6 maj 1922 i en köpkurs av 70 %. Den myndling, vars tillgångar voro placerade i detta lån, förlorade även högst betydande belopp, om obligationerna måste förvandlas i pengar i november 1921. Huru stor förlusten skulle blivit, om realiseringen må äga rum i oktober 1920, upplysa icke de tryckta fondbörsmeddelandena, men en jämförelse med kursen för 5 % statsobligationer visar, att 3 % obligationerna då måste hava stått under 50 %. Under

tiden för de fallande räntorna under 1930-talet började obligationerna småningom att stiga mot pari och noterades i februari 1936 i 101 %.

Av de givna exemplen — särskilt av vad som angivits rörande 1894 års statslån — framgår att även s. k. guldkantade obligationer äro synnerligen variabla placeringspapper med stora riskmoment. En obligation med lång löptid tillförsäkrar sin innehavare en fix ränta för avsevärd tid framåt. Vill man sätta såsom förmyndarförvaltningens mål, att den omyndige vid sitt myndigblivande skall hava sina tillgångar placerade så att han för lång tid framåt får en fast ränta, äro obligationer ett utmärkt placeringsmedel. Men vill man i stället sätta som förvaltningens mål, att den omyndige vid sitt myndigblivande skall kunna disponera en minst lika stor summa, som han t. ex. tidigare ärvt, för att med denna summa bekosta sin vidare utbildning, börja en affärsrörelse, starta en fabrik o. s. v., är en placering i obligationer mindre lämplig. Är räntesatsen i samhället högre, då obligationer måste realiseras än då de förvärvades, gör deras ägare en kapitalförlust. Skulle en omyndigs medel vid i t. ex. augusti 1939 gällande räntesatser placerats i 3 % obligationer och måste obligationerna sedermera realiseras under en period, då den gällande räntan är så hög som i oktober 1920, förlorar den omyndige halva sitt kapital.

Någon ändrad lagstiftning av civillags natur torde emellertid trots vad nu sagts knappast vara behöflig. En allmän lagstiftning avseende för förmynderskapsmedlens vidkommande en flykt från kronvärderna kan icke komma i fråga. — — —

Däremot skulle kunna upptagas till övervägande att i administrativ väg gäves vissa andra regler än som nu finnas. KF 21 november 1924 skulle kunna tänkas böra omarbetas i sådan riktning, att den även gäve förmyndarne och överförmyndarne anvisning å olika sätt att placera förmyndarmedel. Då det gäller omyndige, som inom kortare tid bliva myndiga, bör placering uppenbarligen ske så att placering i långfristiga obligationer eller på längre tid bundna inteckningar undvikas. För dessa omyndige är det av vikt att vid myndigblivandet äga sitt kapital disponibelt. Placering i bank (särskilt sparbank) bör för dessa omyndige bliva det kanske främsta sättet för medels anbringande. Då det gäller andra omyndiga, särskilt obotligt sinnessjuka, synes åter huvudändamålet med förvaltningen vara att tillförsäkra de omyndige en fix ränta. Placering i obligationer eller på längre tid bundna inteckningar blir då att föredraga.

Yttranden.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från Stockholms förmyndarkammare. Utskottet har vidare berett Sveriges advokatsamfund, Svenska bankföreningen samt överförmyndarna i Göteborg tillfälle att yttra sig över motionerna.

Av remissinstanserna ha Stockholms förmyndarkammare och advokatsamfundet avstyrkt bifall till motionerna, medan bankföreningen och överförmyndarna i Göteborg uttalat sig i tillstyrkande riktning.

Det yttrande, som avgivits av *Stockholms förmyndarkammare*, är av följande innehåll.

Det må till en början anmärkas, att motionärernas uttalande, att i 15 kap. 3 § första stycket föräldrabalken förutsättes, att tillgång i aktier och andra värdepapper, som den omyndige äger redan vid förmynderskapets

tillkomst, i allmänhet bör försäljas, icke torde vara riktigt. Innebörden av lagrummet kan nämligen enligt förmyndarkammarens mening icke vara annan, än att en dylik försäljning bör å lämplig tidpunkt ske, om värdehandlingarna i fråga icke kunna med trygghet behållas till den omyndiges fördel. Det kan givetvis icke sägas, att det i allmänhet är fallet, att de ej kunna med trygghet behållas.

Vad härefter angår själva saken kan det möjligen anses, att gällande föreskrifter om normal placering av omyndigs tillgångar icke äro avpassade efter nu rådande förhållanden å det ekonomiska området. Dessa förhållanden kunna emellertid komma att helt förändras, och det lär väl knappast vara möjligt att på området hava en lagstiftning, som i detalj ständigt följer de växlande förhållandena. Emellertid finnes ju ett stadgande om undantag från huvudregeln, och vid detta stadgande vill förmyndarkammaren något närmare uppehålla sig.

Stadgandet innebär att, om förmyndaren vill göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än enligt huvudregeln eller använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, han har att inhämta överförmyndarens samtycke härtill, samt att dylikt samtycke icke må givas med mindre särskilda skäl därtill äro. Det må vara att uppfattningen under förarbetena till stadgandet var, att dylik extra ordinär placering borde medgivas endast sparsamt, tydligen beroende på då rådande förhållanden inom det ekonomiska livet. Stadgandet synes emellertid på grund av sin avfattning icke behöva eller böra givas den begränsade räckvidd, som motionärerna tydligen anse att det har. Enligt förmyndarkammarens mening utgör stadgandet ej hinder mot att medgiva sådan placering i större omfattning, då väsentligt ändrade förhållanden inträtt, vilket ju obestriddigen skett. Sådana »särskilda skäl» varom i lagrummet talas måste därför anses föreligga, och förmyndarkammaren har också sedan flera år tillbaka i stor omfattning medgivit placering i aktier och fastigheter.

I detta sammanhang vill förmyndarkammaren påpeka vad justitierådet G. Walin anfört å s. 56 i fente omarbetade upplagan av handboken »Förmyndare och gode män» av E. Stenbeck — G. Walin. Där sägs: »På senare tider har det i länder, där myntförsämring börjat inträda, visat sig önskvärt, att den fara en enhetlig placering i fordringar t. ex. obligationer och inteckningar då kan innebära undvikes genom en blandad placering exempelvis i fordringar och aktier i företag med reallgångar. Sådana synpunkter göra sig numera gällande även i vårt land och böra naturligen beaktas av förmyndarna och överförmyndarna. Särskilda skäl till avvikelser från lagens placeringsregler kunna under dylika förhållanden föreligga.»

Då sålunda enligt förmyndarkammarens uppfattning gällande lag ger vederbörande möjlighet att även under mycket växlande ekonomiska konjunkture tillgodose de omyndigas intressen i det hänseende varom i motionen är fråga, finner förmyndarkammaren för sin del anledning ej föreligga till den föreslagna utredningen.

Sveriges advokatsamfund anför.

För omyndiga ägare av kapital är det naturligtvis — liksom för ägare av kapital över huvud taget — i och för sig en fördel, om tillgångarna i tider av inflation äro placerade i realvärden, medan det under deflationsperioder i stället är fördelaktigare, om medlen placerats i penningfordringar (t. ex. bankräkningar, obligationer eller inteckningar). Hånsynen till önskvärdheten att skydda kapitalet mot värdeminskning till följd av förändringar i penningvärdet får emellertid å andra sidan icke drivas så långt att

man bortser från de risker i övrigt, som äro förknippade med kapitalplacering av olika slag. Den restriktiva hållning, som lagstiftaren intagit gentemot placering av omyndigas tillgångar i aktier, är — om man finge förut-sätta att statsmakterna upprätthölle ett någorlunda konstant penningvärde — enligt styrelsens mening välmotiverad. Man behöver icke gå många år bakåt i tiden för att finna exempel på att placering i aktier skulle ha kunnat medföra ruinerande konsekvenser. Vilken förmyndare eller överförmyndare kan f. ö. i dagens läge vara säker på att placering i aktier till nu gällande börskurser icke kan komma att visa sig förlustbringande för myndlingen?

Nu gällande lag innefattar icke något absolut förbud mot placering av omyndigas medel i aktier. Dylik placering får äga rum med överförmyndarens samtycke, dock att sådant samtycke ej må givas, med mindre särskilda skäl därtill äro. Förmyndare i allmänhet sakna erforderliga insikter för att kunna omhänderha en kapitalförvaltning under ständigt aktgivande på önskvärdheten av att allt efter förhållanden utveckling utbyta vissa placeringsobjekt mot andra. Ej heller äro förmyndare i allmänhet kapabla att objektivt bedöma de med olika placeringsmöjligheter förbundna riskerna. Dessvärre gäller detsamma om flertalet överförmyndare. Så länge vår överförmyndarorganisation företer så påtagliga brister som nu är fallet är det enligt styrelsens mening synnerligen välbetänkt av lagstiftaren att upprätthålla snäva gränser för förmyndarnas valfrihet i fråga om placeringsobjekt och att fordra särskilda skäl för att överförmyndarna skola få medgiva avvikelser.

De för myndlingarna olyckliga konsekvenser, som i motionerna beskrivits, utgöra ingenting annat än ett exempel — bland många andra — på följderna av att statsmakterna icke lyckats upprätthålla ett någorlunda fast penningvärde. Det är emellertid fåfängt att tro att man skulle kunna för myndlingarnas vidkommande undanröja eller väsentligt minska de olyckliga verkningarna härav genom att lämna förmyndarna och överförmyndarna större frihet vid val av placeringsobjekt. Med den ringa insikt i hit-hörande frågor, som överförmyndarna i regel besitta, skulle det sannolikt mest bero på en slump, om en placering i s. k. realvärden skulle visa sig gynnsam eller icke.

Med hänsyn till de vanskligheter, som äro förknippade med regler om större frihet vid val av placeringsobjekt, vill styrelsen för sin del avstyrka motionerna. Botemedlet är i stället ett fast penningvärde.

Svenska bankföreningen framför följande synpunkter.

Grunden till motionärernas yrkande om en utredning i syfte att erhålla smidigare regler än de nu gällande rörande placering av omyndigs egendom är den nuvarande lagstiftningens försiktiga inställning till placering av omyndigas medel i realvärden, enkannerligen aktier. Alltsedan tillkomsten av den gällande förmynderskapslagstiftningen år 1924 har huvudregeln i fråga om placering av omyndigas penningmedel varit den, att de för att göras räntebärande skola av förmyndaren antingen placeras i »guldkantade» eller därmed jämförliga obligationer eller utlånas mot säkerhet av in-teckning i fast egendom inom visst förmånrättsläge eller ock insättas på räkning i bankinrättning. För placering på annat sätt, exempelvis i aktier, kräves överförmyndarens tillstånd, vilket enligt lagen icke må givas »med mindre särskilda skäl därtill äro».

På sätt motionärerna framhållit kunna dessa regler, i varje fall vid en restriktiv tillämpning, under tiden av fallande penningvärde lända den

omyndige till ekonomiskt förfång så till vida som penningmedlens placering i realvärden på ett bättre sätt än en placering i fordringar garderar den omyndige mot förlust genom penningvärdets fall. Man får emellertid å andra sidan fasthålla, att reglerna om placering av omyndigas medel också måste tillgodose anspråken på att icke sådana medel alltför hårt drabbas av en eventuellt inträffande krisartad realvärdesänkning.

Bankföreningen vill emellertid hålla före, att vid ett vägande mot varandra av nyssberörda inbördes motstridande intressen de nuvarande reglernas inställning gentemot placering av omyndigas medel i realvärden allmänt sett är alltför njuvg. Tillämpningen av stadgandet i kap. 15 § 5 föräldrabalken om överförmyndares samtycke till medlens placering på annat sätt än i 4 § avses tillämpas väsentligt olika på olika håll. Medan exempelvis förmyndarkammaren i Stockholm i allmänhet medgiver placering i börsnoterade aktier, kan på andra håll, särskilt på landsbygden, en ur den omyndiges synpunkt välmotiverad begäran om sådan placering stöta på principiellt motstånd från överförmyndarens sida, vilket i vissa fall kan medföra onödiga värdeminskningar för den omyndige. Denna skillnad i tillämpningen, vilken onekligen är stötande, sammanhänger uppenbarligen delvis med de varierande förutsättningarna hos olika överförmyndare att på eget ansvar bedöma ekonomiska förhållanden av denna art; för den i sådana stycken mera obevandrade blir en restriktiv tillämpning gärna den tryggaste, om den än icke blir den för den omyndige mest fördelaktiga.

Bankföreningen vill också framhålla, att den allmänna inställningen till placering av omhändertagna medel i aktier under senare år undergått en väsentlig förändring. Kassor och fonder, vilkas placering uteslutande i obligationer eller andra fordringar tidigare ansågs vara en självklar sak, placeras numera ofta till väsentliga delar i aktier. Även försäkringsbolag placera numera ofta sina fria fonder delvis i aktier. Erinras må också, att Kungl. Maj:t genom kungörelse den 24 september 1943 (nr 707) medgivit Nobelstiftelsens styrelse att inom viss gräns för stiftelsens räkning inköpa bl. a. aktier i »sådana svenska industriella företag, som med fastat avseende å naturatillgångar och övriga ekonomiska förhållanden befinnas lämpliga för anbringande av stiftelsens medel».

Det ovan anförda ger vid handen, att enligt bankföreningens mening en sådan utredning som av motionärerna åsyftas framstår som väl motiverad. Hur en dylik utredning bör läggas upp, är måhända för tidigt att nu yttra sig om. Den utväg som främst bör övervägas synes dock vara att inrymma något större befogenhet i fråga om medelsplaceringen åt förmyndaren och samtidigt helt eller delvis eftergiva kravet på att överförmyndarens samtycke till placering i realvärden må lämnas allenast då särskilda skäl föreligga. Vid ett sådant övervägande är det emellertid av vikt att fasthålla, att riskfördelningsprincipen måste tillförsäkras tillbörligt gehör vid tillämpningen av lagstiftningen på detta område, liksom det måste hållas i minne, att en större frihet för förmyndarna också medför större krav på deras omdöme och allmänna kvalifikationer.

Bankföreningen vill slutligen icke underlåta att framhålla, hurusom bakom det nu föreliggande problemet ligger den betydligt allvarigare frågan om penningvärdets upprätthållande. Den utveckling som utlöst yrkandet i motionerna, nämligen den långvariga och påtagliga penningvärdeförsämringen under de senare åren, sträcker efter hand sina verkningar till allt flera områden. Det framstår också alltmer klart, att angelägenheten av att förhindra en ytterligare inflationsartad utveckling nu utgör en av våra allra viktigaste inrikespolitiska frågor.

Slutligen anföra *överförmyndarna i Göteborg*.

Det torde vara obestriddigt, att de nu gällande reglerna om placering av omyndigs penningmedel i flera avseenden te sig föråldrade. Särskilt är detta fallet med föreskrifterna i föräldrabalken kap. 15 § 5, enligt vilka överförmyndarens samtycke till placering av omyndigs penningmedel i aktier icke må givas »med mindre särskilda skäl äro därtill». Som framgår av första lagutskottets yttrande vid 1924 års riksdag, skall denna bestämmelse tolkas restriktivt. För överförmyndarna möter det stundom svårigheter att hos förmyndarna vinna förståelse för nämnda föreskrift. Utan att sådana särskilda skäl, som avses med lagen, äro för handen kunna nämligen förmyndarna ibland giva goda skäl för penningmedlens placering i aktier och med hänvisning till såväl erforderlig trygghet som avkastning.

Även i vissa andra avseenden kunde en något större frihet vid placering av omyndigs penningmedel vara önskvärd.

På grund av vad sålunda framhållits tillstyrka vi, att en utredning företages i syfte att utforma lämpliga regler angående placering av omyndigas penningmedel.

Utskottet.

Gällande bestämmelser rörande sättet för placering av omyndigas penningmedel återfinnas i 15 kap. 1—5 §§ föräldrabalken, dit bestämmelserna med oförändrat innehåll överflyttats från lagen den 27 juni 1924 om förmynderskap. Den ledande grundsatsen vid utformningen av dessa regler har varit, att kravet på trygghet för medlens bestånd skall tillgodoses i första hand. Lagen anvisar därför vissa såsom säkra ansedda placeringsformer, nämligen obligationer, fordran som inskrives eller inskrivits i statskuldboken, in-teckning i fast egendom samt insättning å räkning i bank. Närmare bestämmelser om placeringen meddelas i administrativ ordning. Vill förmyndaren göra den omyndiges tillgångar fruktbarande på annat sätt, t. ex. använda dem för inköp av aktier, skall han inhämta överförmyndarens samtycke därtill. Sådant samtycke må emellertid icke givas, med mindre särskilda skäl tala därför.

Lagen intager sålunda en restriktiv hållning gentemot placering av omyndigs tillgångar i realvärden såsom fastigheter och aktier. Vad angår de sistnämnda placeringsobjekten må erinras om att första lagutskottet vid behandlingen år 1924 av förslaget till förmynderskapslag framhöll, att överförmyndarna borde iakttaga särskilt stor återhållsamhet när det gällde att lämna tillstånd till placering av omyndigs medel i aktier. Utskottets inställning måste uppenbarligen ses mot bakgrund av de förhållanden inom det ekonomiska livet, som då voro rådande men vilka — såsom motionärerna påpekat — numera avsevärt förändrats.

Under förutsättning av att ett fast penningvärde upprätthålles torde de av lagen anvisade placeringsformerna alljämt få anses vara de mest betryggande. Under senare år har emellertid penningvärdet undergått en avsevärd försämring. Givet är att det i ett sådant läge kan framstå som fördelaktigare att ha medlen placerade i reall tillgångar. Härigenom kan näm-

ligen den omyndige garderas mot den förlust, som för innehavaren av penningfordran följer av penningvärdets fall.

Såsom framgår av det nyss anförda äro lagens bestämmelser rörande de objekt, i vilka förmyndarmedel må placeras, icke ovillkorligt bindande. Med överförmyndarens tillstånd, vilket dock icke får givas utan särskilda skäl, må medlen placeras i annan ordning. Härigenom öppnas sålunda en möjlighet att i någon utsträckning övergå till placering i realvärden. För en mera allmän övergång till anbringande av omyndigas medel i reallgångar synas dock lagens ord icke lämna täckning.

Utskottet vill icke bestrida, att vissa skäl tala för den av motionärerna framförda tanken att öppna vidgade möjligheter för placering av förmyndarmedel i realvärden. Emellertid är det uppenbart att en övergång till friare placeringsregler skulle draga med sig stora vanskligheter. För att i ett givet ögonblick kunna bedöma, huruvida en omyndigs tillgångar med trygghet kunna helt eller delvis placeras exempelvis i aktier, fordras ett stort mått av insikt och förutseende. Förmyndaren skulle vidare vid en sådan placering vara nödsakad att kontinuerligt följa utvecklingen på det ekonomiska området för att vid behov snabbt kunna övergå till annan placeringsform. En inflationsartad utveckling kan nämligen snart nog förbytas i sin motsats. Det torde därför vara ofrånkomligt, att ett visst moment av spekulation skulle vinna insteg, om det mera allmänt medgaves att placera förmyndarmedel i aktier. En sådan utveckling synes icke vara väl förenlig med trygghetsprincipen, vilken enligt utskottets mening alljämt bör vara vägledande på detta område. Även placering i fast egendom kan vara en mycket chansartad och osäker affär. Härtill kommer att en övergång till friare placeringsregler torde komma att ställa alltför stora krav på överförmyndarna.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 92 och II: 127, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 30 mars 1951.

På första lagutskottets vägnar:

VERNER HEDLUND.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting*, Ahlkvist, Olofsson*, Cassel, Lindblom, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Ivar Nilzon och Fritiof Karlsson;

från andra kammaren: herrar Hedlund i Östersund, Johnsson i Stockholm, Håstad, Wirtén, fru Johansson i Skövde, herrar Ekström, Andersson i Björkäng och Jacobsson i Sala.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

1) av herr *Cassel*, som inom utskottet yrkat, att utskottet måtte tillstyrka bifall till motionerna samt därför hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, I: 92 och II: 127, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en utredning snarast måtte igångsättas för att utforma lämpliga regler angående placering av omyndigs penningmedel, därvid särskilt 3, 4 och 5 §§ i femtonde kapitlet föräldrabalken böra omarbetas;

2) av herr *Håstad*.
